

С.В. ЗЫГМАНТОВИЧ, В.І. САИТАВА

КРАЯЗНАЎЧЫЯ РЭСУРСЫ БІБЛІЯТЭК: СТВАРЭННЕ І ВЫКАРЫСТАННЕ

Рэалізацыя задач, якія стаяць перад універсальнымі бібліятэкамі як цэнтрамі краязнаўчай дзейнасці, непасрэдна залежыць ад яе арганізацыі. У АУНБ галоўныя абавязкі па краязнаўчай бібліяграфічнай дзейнасці выконваюцца аддзелаўмі краязнаўчай літаратуры. У ЦБС да нядаўняга часу падобных струк-

тур не існавала, не прадугледжаны яны і “Тыпавымі штатамі цэнтралізаваных бібліятэчных сістэм Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь” (1996 г.), зацверджанымі Міністэрствам культуры Рэспублікі Беларусь. Павышэнне сацыяльнай ролі, ускладненне задач і пашырэнне маштабаў краязнаўчай бібліятэчна-бібліяграфічнай дзейнасці на сучасным этапе, патрабуе ўдасканалення арганізацыйных формаў гэтай дзейнасці. На нашу думку, наспеў час у АУНБ пераўтварыць аддзелы беларускай літаратуры (Віцебская АБ), беларускай і краязнаўчай літаратуры (Мінская АБ) у асобныя аддзелы бібліятэчна-інфармацыйнага краязнаўства. Неабходнасць павышэння ролі інфармацыйнай дзейнасці па краязнаўству абумоўлівае актуальнасць стварэння інфармацыйных сектараў у складзе гэтых аддзелаў. Актуальным стала і пытанне выдзялення асобных структурных падраздзяленняў – сектараў бібліятэчна-інфармацыйнага краязнаўства ў ЦБС. У многіх ЦБС сёння існуюць краязнаўчыя куткі, інфармацыйныя цэнтры па краязнаўстве, у адзінках – больш акрэсленыя формы – сектары (Навагрудская, Пінская ЦБС), што з’яўляецца адлюстраваннем тэндэнцыі да арганізацыйнага адасаблення гэтай дзейнасці. Асноўным жа фактарам, які абумоўлівае мэтазгоднасць арганізацыі краязнаўчых службаў ва ўніверсальных бібліятэках, з’яўляецца павышэнне грамадскай ролі бібліятэчна-інфармацыйнага краязнаўства і яго значэння для ўсебаковага інфармацыйнага забеспячэння развіцця кожнага края Беларусі. Аналагічныя з’явы адбываюцца і ў мясцовых публічных бібліятэках многіх замежных краін. Прапанаваная рэарганізацыя дазволіць стварыць рэгіянальную службу бібліятэчна-інфармацыйнага краязнаўства, сфарміраваць больш прыхільныя ўмовы для супрацоўніцтва з іншымі арганізацыямі, якія вядуць краязнаўчую работу ў рэгіёне, і будзе спрыяць замацаванню лідзіруючай ролі ўніверсальных бібліятэк у інфармацыйным забеспячэнні краязнаўства. Функцыянаванне ўніверсальных бібліятэк у сістэме НТІ Беларусі таксама галоўным чынам будзе звязана з выкананнем імі функцый цэнтраў інфармацыі ў галіне краязнаўства.

Стварэнне самастойных аддзелаў бібліятэчна-інфармацыйнага краязнаўства дазволіць актывізаваць, паглыбіць навукова-даследчую работу ў галіне краязнаўства. На сённяшні дзень цікавыя прыклады з навукова-даследчай, пошукавай работы Гомельскай, Магілёўскай АУНБ заслугоўваюць станоўчай адзнакі і распаўсюджвання іх вопытаў.

Універсальныя бібліятэкі актыўна працуюць над стварэннем банка даных краязнаўчых дакументаў. На сучасным этапе адбылося пашырэнне відавоча і тэматычнага складу ўключаемых у фонды дакументаў. Аднак у фондах гэтых бібліятэк яшчэ вельмі мала каштоўнай краязнаўчай літаратуры, якая выдавалася ў мінулым і выпускаецца сёння за межамі краіны. Праблемы яе набыцця (у т.л. у выглядзе капіравання) звязаны не толькі з вырашэннем фінансавых пытанняў. Бібліятэкары-бібліяграфы павінны дакладна прадстаўляць крыніцы выяўлення гэтых матэрыялаў, магчымасці іх пошуку і набыцця. Для гэтых мэтаў трэба павышаць крыніцазнаўчую падрыхтоўку

бібліятэкараў-бібліёграфіў – крэйзнаўцаў, выкарыстоўваючы розныя формы, у т.л. карыснымі маглі б быць паведаванні па бібліяграфічных дапаможніках, бібліятэчных зборах, архівах і інш. крыніцах, якія дапамагаюць знайсці дакументы, прысвечаныя краям Беларусі. Востра не хапае сучасных АВ, камп'ютэрных носбітаў інфармацыі. У бібліятэках часцей за ўсё няма магчымасці дэманстраваць відэафільмы аб краі, адсутнічаюць гуказапісы гаворак, спеваў і інш. Значных намаганняў патрабуе прадстаўленне дакументных рэсурсаў аб мінулым і сучасным стане асобных этнічных груп (бо краі Беларусі заўжды былі мультыэтнічнымі) і зборы матэрыялаў аб родах. Вялікай складанасцю вызначаецца і праблема фарміравання калекцый выданняў мясцовых дакументаў, якія маюць шматбаковае значэнне ў крэйзнаўчай рабоце.

Пільнай увагі патрабуе далейшае ўдасканаленне крэйзнаўчых інфармацыйна-бібліяграфічных рэсурсаў. Інфармацыйным службам па крэйзнаўстве АУНБ пажадана пашырыць асартымент ствараемых бібліяграфічных прадуктаў крэйзнаўчага зместу за кошт падрыхтоўкі інфармацыйных прадуктаў высокай ступені аналітыка-сінтэтычнай апрацоўкі матэрыялу (фактаграфічных баз даных, рэфератыўных, аглядных дапаможнікаў).

Найбуйнейшымі па аб'ёму крэйзнаўчай бібліяграфічнай інфармацыі ў бібліятэках з'яўляюцца крэйзнаўчыя каталогі. У АУНБ ужо працяглы час вядзецца работа над зводнымі крэйзнаўчымі карткавымі каталогамі, якія ў будучым увойдуць як базы даных у аўтаматызаваныя бібліятэчныя сеткі. Аднак на сённяшні дзень існуючыя зводныя каталогі не цалкам адпавядаюць метадычным патрабаванням да гэтых элементаў крэйзнаўчых бібліяграфічных рэсурсаў, напрыклад, у Мінскай АБ сабраныя з ЦБС звесткі аб крэйзнаўчых дакументах не ўключаны ў каталог, хаця ён і названы зводным. Актуальнымі застаюцца пытанні пашырэння ўдзельнікаў-фондаўтрымальнікаў крэйзнаўчых дакументаў у зводных каталогах; адлюстравання многіх важнейшых крыніц крэйзнаўчай інфармацыі, у т.л. матэрыялаў з дарэвалюцыйных "Памятных кніжак" і другіх перыядычных і непэрыядычных органаў, вельмі каштоўных і шматлікіх польскамоўных выданняў; рэтраканверсіі гэтых каталогаў у выглядзе БД, стварэння высакаякасных слоўнікаў для аўтаматызаванага пошука і інш. Сёння актуальным стала і пытанне аб зводных крэйзнаўчых каталогах і БД для ЦБС.

На жаль, зацягваецца стварэнне ва ўніверсальных бібліятэках рэпертуарных бібліяграфічных крыніц мясцовых дакументаў (каталогаў, БД ці паказчыкаў).

АУНБ, асабліва Магілёўская, і, што заслугоўвае спецыяльнай увагі, многія ЦБС (Карэліцкая, Навагрудская і інш.) актыўна ствараюць крэйзнаўчыя бібліяграфічныя дапаможнікі. На сучасным этапе істотна адноўлена тэматыка выпускаемых дапаможнікаў, палепшылася метадыка бібліяграфавання. Стабільна, з дастаткова высокай ступенню апэратыўнасці выходзяць бягучыя навукова-дапаможныя паказчыкі абласных бібліятэк, выдаюцца комплексныя, тэматычныя, персанальныя і другія крэйзнаўчыя бібліяграфічныя

матэрыялы. Аднак відавочна, што бібліятэкам не хапае магчымасцей для стварэння рэтраспектыўных універсальных, комплексных і другіх дапаможнікаў, што крыніцазнаўчая база, на якой рыхтуюцца выпускаемыя дапаможнікі, патрабуе пашырэння па храналагічнай, моўнай, відавой прыкметах. Толькі пры такім падыходзе бібліятэкі здолеюць павысіць значэнне сваёй навукова-дапаможнай бібліяграфічнай прадукцыі для карыстальнікаў навукоўцаў і спецыялістаў. Паколькі сёння існуе істотнае адрозненне паміж бібліяграфічнай інфармацыяй, якая цытуецца, прыводзіцца ў прыкніжных і прыартыкульных спісах літаратуры даследчыкамі краёў і ў бібліяграфічных выданнях абласных бібліятэк, якія магчыма было выкарыстаць па дадзенай тэматыцы. Таксама неабходна ўзбагаціць сістэмы бібліяграфічных дапаможнікаў новымі іх формамі, жанрамі і тыпамі (краязнаўчых бібліяграфічных энцыклапедый, даведнікаў, уразнастайніц краязнаўчых календары і інш.) Многія з іх асабліва прыстасаваны для папулярызацыі краязнаўчых ведаў і маглі б знайсці пашыраны попыт у чытацкім асяродку.